

доц. ВЪРБАН ВЪТОВ

ФОНЕТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЯ

Съвременен
Български
Език

задачи и текстове
за упражнения

4-7. клас

Малка ученическа библиотека

Одобрена от Министерството на образованието
и науката

© Върбан Вългов, автор, 1993
© Трифон Калфов, художник, 1993
ISBN 954 439 112-6

ВЪРБАН ВЪТОВ

**ФОНЕТИКА
И ЛЕКСИКОЛОГИЯ**

(Задачи и текстове за упражнения IV – VII клас)

"С Л О В О"
ВЕЛИКО ТЪРНОВО
1993

МАЛКА УЧЕНИЧЕСКА БИБЛИОТЕКА
под общата редакция на проф. д-р Иван РАДЕВ

доц. Върбан Въртов
ФОНЕТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЯ

Рецензент *доц. к. ф. н. Пенка РАДЕВА*
Библиотечно оформление *Иван БОЧЕВ*
Художник *Трифон КАЛФОВ*

Формат 32/84/108.
Печатни коли 6. Изд. коли 5,04.
Излязла от печат 1993 г.
ISBN 954 439 112-6

Издателство "СЛОВО" - Велико Търново
Отпечатана в ДФ "АБАГАР" - печатница Велико Търново

Адрес на издателството: 5000 В. Търново
ул. "Христо Ботев" № 2, п. к. 467
тел. 062/2-79-90, тел./факс 062/2-79-70
Склад в печатницата — 062/4-48-19

В утвърдената вече „Малка ученическа библиотека“ издателство „Слово“ продължава отпечатването на учебно-помощна литература — сборници, помагала, теми и текстове за упражнения, чието съдържание е съобразено с най-новите учебни програми и с изискванията на Министерството на образованието, науката и културата. Така тя се оказва предназначена за най-широк кръг ученици, кандидат-студенти, родители, учители, ръководители на кръжоци, при самостоятелна подготовка за олимпиади и конкурсни изпити по съответните дисциплини.

Настоящата книжка е първа от цикъла „СЪВРЕМЕНЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК — ЗАДАЧИ И ТЕКСТОВЕ ЗА УПРАЖНЕНИЯ (IV–VII КЛАС)“ и има за цел да служи като помагало по фонетика, графика и правопис, лексикология и фразеология на съвременния книжовен български език. Към всяка тематична група упражнения е включен необходимият минимум от теоретични знания, езикови норми и правила, даващи възможност за успешното изпълнение на поставените задачи. Пестеливо, но точно са дефинирани основните езиковедски понятия и е изведен инструментариумът, с който си служат фонетиката и лексикологията. Задачите и упражненията са степенувани по трудност и съответстват на изучавания съобразно учебната програма материал в V, VI или VII клас.

В следващите заглавия от цикъла в рамките на „Малка ученическа библиотека“ ще бъдат предложени задачи и текстове за упражнения по МОРФОЛОГИЯ, СИНТАКСИС, СТИЛИСТИКА, ПРАВОПИС И ПУНКТУАЦИЯ.

СЪДЪРЖАНИЕ

ФОНЕТИКА, ГРАФИКА И ПРАВОПИС

I. ПРИРОДНИ ЗВУЦИ И ГОВОРНИ ЗВУКОВЕ	7
§ 1. Природни звучения	7
II. ГОВОРНИ ЗВУКОВЕ И БУКВИ	9
§ 2. Звук и буква	9
§ 3. Развитие на писмото	10
§ 4. Българската азбука — произход и състав	11
III. УПОТРЕБА НА ГЛАВНИ БУКВИ	14
§ 5. Основания за употребата на главните букви	14
IV. ГЛАСНИ ЗВУКОВЕ И ТЯХНОТО БУКВЕНО ОЗНАЧАВАНЕ	16
§ 6. Фонетични и функционални различия между гласните и съгласните звукове	16
§ 7. Учленителни различия между гласните	18
§ 8. Правопис на думите с представки пре- и при-	21
§ 9. Правопис на думите с представки о- и у-	23
V. ЗАКОНОМЕРНИ ПРОМЕНИ ПРИ ГЛАСНИТЕ	24
§ 10. Ятов преглас [a]:[e]	24
§ 11. Непостоянни гласни [ъ] и [е]	27
§ 12. Подвижен гласен [ъ]	28
VI. СЪГЛАСНИ ЗВУКОВЕ И ТЯХНОТО БУКВЕНО ОЗНАЧАВАНЕ	29
§ 13. Видове съгласни по звучност	29
1. Звучни и беззвучни шумови съгласни	30
§ 14. Краесловно обеззвучаване и асимилационни промени	31
2. Меки и твърди съгласни	33
§ 15. Меките съгласни и тяхното писмено означаване	33
3. Закономерни промени при съгласните	35
§ 16. Редувания на съгласни	35
§ 17. Изпадания на съгласни	37
4. Удвоени удължени съгласни	38
§ 18. Основни случаи на удвояване	38
VII. ПРАВОПИС НА ГРАФИЧЕСКИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ	40
VIII. СРИЧКА И СРИЧКОВО ДЕЛЕНИЕ НА ДУМИТЕ	41
§ 19. Сричка, видове срички и сричкоделение	41
IX. УДАРЕНИЕ	43
§ 20. Българското словно ударение	43

— Не бе, брате, за руски квас ми е думата. То е едно таквоз... като туйнака, крушеница го кажи, боза го кажи...

— Хубава работа! Бозаджии ще ставаме сега — обажда се Харсъзина.

— Не бе, кардаи, не е работата за питието — името е важно; да речеш само: „руски квас!“ — ще се изпотрепят да тичат. Не си ли чул френците какво правят сега. Парà удариха, парà — не шега!

— Бош лаф. Аз не ща квас — заявява недоволен Данко. (Ал. Константинов)

2. — Ударил си келетира! — прошепна тайнствено бай Ганю с очи, светнали като на манастирски котарак. — Лъскава, дявол да я земе! Слугиня ли е?

— Каква слугиня! Дъщеря на хазяйката!

— Тъй ли? Тука не можеш да ги разбереш коя е слугиня, коя господарка, все лъскави, все чисто облечени. Изпречи се някоя насреща ти, хили се така мазно-мазно, мислиш, слугиня е, закачиш я, вземеш си беля на главата; изпречи се друга, хубавичка, смирена, мислиш, ха това е господарката, станеш ѝ на крака, поканиш я да седне, тя се срами — хелбетя! — говориш ѝ с политика, на сетне видиш, че ти чисти ботушите! (Ал. Константинов)

3. — Юначе — каза му еднаж Странджата, — благодаря ти... благодаря... че не ме остави. Ще умра при българин и ще има кой да ми затвори очите... А това е добро на чужда земя. О, отечество!...

— Не се вълнувай! — прошепуна тихо Бръчков — бди спокоен, моля те!

— Благодаря ти, благодаря ти, братко мой! Ази скоро ще си ида: няма да ме има вече.

— Не, твоето име ще остане славно. Ти си един герой.

— Ах, Бръчков!

— Ти си честит поне, че ако умреш, умираш с тия славни резки по челото и с тия хубави възпоменания в сърцето... България няма да забрави своите храбри синове. (Ив. Вазов)